

many years in researching and thinking. I'm sure Fritschy is putting the same passion into her recent field of interest, the Egyptian hieroglyphs. We look forward to reading her next work.

Luciano Pezzolo, Venice University

Margriet Fokken, *Beyond Being Koelies and Kantráki. Constructing Hindostani Identities in Suriname in the Era of Indenture 1873-1921*. (Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2018). 378 p. ISBN 9789087047214.

DOI: 10.18352/tseg.1068

Suriname is een creatie van het Nederlandse kolonialisme. Met uitzondering van de Inheemsen (voorheen Indianen genoemd) zijn alle groepen als tot slaaf gemaakten uit Afrika of contractarbeiders uit China, India en Java door Nederland naar Suriname gehaald voor arbeid op de plantages. *Beyond being koelies and kantráki* handelt over Hindostaanse contractarbeiders uit India. In 1873 kwamen de eerste Hindostaanse contractarbeiders in Suriname aan en in 1921 eindigde het arbeidscontract van de laatste groep die in 1916 arriveerde. Na afschaffing van de slavernij in Suriname in 1863 zijn circa 34.000 Hindostaanse contractarbeiders naar Suriname gehaald. Het koloniaal bestuur en de planters gingen ervan uit dat de ex-tot slaaf gemaakten niet bereid zouden zijn om tegen het door de plantage-eigenaren gewenste loon te werken. De contractarbeiders (kantráki) werden voor een periode van vijf jaar tewerkgesteld op de plantages. Hierna hadden zij de mogelijkheid het arbeidscontract met nog eens vijf jaar te verlengen. Deze contractarbeiders werden aangeduid met de term 'koelie'. Na 1895 was het koloniaal beleid gericht op een permanente vestiging van de ex-contractanten in Suriname met gratis gronduitgifte als een belangrijk instrument om dat te bereiken. Tweederde deel van de aangevoerde contractarbeiders koos voor permanente vestiging in Suriname als klein landbouwer.

De hoofdvraag in deze studie is tweeledig: hoe accepteerden, veranderden of verwierpen de contractarbeiders identiteiten die aan hen toegeschreven werden en wat waren de gevolgen voor hun handelen, en ten tweede hoe gaven zij zelf betekenis aan hun dagelijks leven in Suriname tussen 1873 en 1921? Methodologisch-theoretisch kiest de auteur voor een 'tegendraadse' of 'nieuwe lezing' van het koloniale archief (*reading sources along and against the grain*) en een intersectionele benadering (interactie tussen de factoren gender, kaste, klasse, religie, cultuur en leeftijd). Door deze benadering wil de auteur het perspectief van Hindostanen zelf centraal stellen en het koloniaal discours met zijn inherente koloniale beelden en betekenissen nuanceren of ontkrachten.

Na een inleidend hoofdstuk behandelt de auteur in hoofdstuk 2 en 3 respectievelijk de rekrutering in India, de opvang in het depot in Calcutta, hun reiservaringen op de schepen naar een nieuw en onbekend land, hun aankomst in Suriname, de toewijzing aan een plantage en hun keuzes na afloop van het contract. In een arbeidscontract werden rechten en plichten vastgelegd. Een zogeheten 'Poenale Sanctie'. Dit contract maakte het mogelijk een strafrechtelijke sanctie op te leggen in geval van onbetamelijk gedrag, verzuim of desertie. Het contract betekende in de praktijk dat de contractanten op de plantages feitelijk gebonden waren aan het werk, de leefregels en de voorzieningen die de plantage-eigenaren en koloniale ambtenaren voorschreven. De mogelijkheid van de contractanten om hun leven zelf vorm te geven was pas mogelijk na afloop van de contractperiode en het verlaten van de plantage. Met hun permanente vestiging in Suriname markeerden zij hun aanwezigheid letterlijk en figuurlijk in het Surinaamse landschap. Dit deden zij onder meer door de bouw van moskeeën, tempels, verbouw en verkoop van landbouwgewassen. Tot 1927 bleven de Hindostaanse ex-contractarbeiders voor de wet Britse onderdanen. In dat jaar werden alle in Suriname geboren Hindostanen Nederlands onderdaan.

In de hoofdstukken 4 en 5 komen aan de orde de vestiging van de ex-contractanten als klein landbouwers in de districten en hun vestiging in de hoofdstad Paramaribo, tot dan een overwegend Creoolse stad. De auteur beschrijft hoe de Hindostanen in de hoofdstad betekenis gaven aan hun leven en aan de Creools-Surinaamse samenleving om hen heen. Hun zelfbewustzijn groeide, zij gaven uiting aan trots op hun culturele erfgoed en zij vroegen expliciet om erkenning van Hindostanen als burgers van Suriname. Haar conclusies komen in hoofdstuk 6 aan de orde.

Een kritiekpunt op deze studie is dat de auteur haar voorgenomen methodologisch-theoretische aanpak (tegendraadse lezing van het koloniaal archief en intersectionele benadering) niet op een consistente manier uitwerkt in het empirische deel van deze studie. Het betekent dan ook dat deze studie geen nieuw beeld oplevert in vergelijking met wat reeds bekend is in de literatuur over de onderwerpen die in hoofdstuk 2 en 3 aan de orde komen. De meerwaarde van deze studie is vooral gelegen in haar beschrijving van de periode van permanente vestiging in Suriname (hoofdstuk 4 en 5). Aan de hand van analyses van commerciële advertenties in kranten, een groot aantal afbeeldingen van Hindostanen en autobiografieën biedt de auteur een inkijk in de economische participatie van de eerste groep Hindostanen in Paramaribo, de wijze waarop door de omringende samenleving tegen hen werd aangekeken en hun relatie met de Creoolse wereld in de periode 1900-1921. De auteur besteedt daarbij ruime aandacht aan de economische rol van Hindostaanse vrouwen, een aspect dat in de literatuur tot nu toe onderbelicht is. *Beyond being koelies and kantráki* is een lezenswaardige studie over Hindostanen

in Suriname in de periode 1873-1921 en een waardevolle aanvulling op eerdere studies over deze bevolkingsgroep in Suriname.

Hans Ramssoedh

Tim Verlaan, *De ruimtemakers. Projectontwikkelaars en de Nederlandse binnenstad, 1950-1980*. (Nijmegen: Vantilt, 2017). 216 p. ISBN 9789460043468.

DOI: 10.18352/tseg.1069

Binnen het gamma van actoren dat verantwoordelijk is voor het maken van een stedelijke omgeving zijn tot op heden, in het domein van de geschiedenis van de stedenbouw, nog veel figuren en instanties onbesproken gebleven. Ook de projectontwikkelaars behoren tot die categorie en het boek van Verlaan vult dit hiaat op een verrijkende wijze, door de nieuwe biotoop te schetsen waarin die ontwikkelaars werkzaam waren vanaf de jaren 1950. Het boek handelt in die zin niet louter over de ruimtemakers, maar wel over een nieuwe sociaal-economische ruimte – in Frankrijk wordt er naar verwezen als *les Trentes Glorieuses* – waarbinnen een aantal projecten voor de binnenstad geconcipieerd en soms ook genegotieerd en gebouwd werd. Wat daarbij bijzonder interessant is in het onderzoek van Verlaan, is dat hij deze projectontwikkelaars niet als een duidelijk afgemeten groep ten tonele voert, maar dat hij hen *cast* in een zoekende ‘poreuze’ rol, in interactie met een snel wijzigende maatschappij. Die zoekende rol betekent in het voorbeeld van de ontwikkelaar Empeo uit Utrecht dat deze alles inzet op een wetenschappelijke benadering van het beroep als projectontwikkelaar. Hij doet dit door medewerkers met uiteenlopende academische achtergronden en grote vakkennis in dienst te nemen, om zich zo te wapenen tegen de onzekerheid die het werkveld van de stad karakteriseert (p. 67). Die onzekerheid werd mee bepaald door een beleidscontext gevormd door wethouders die vaak nog opgeleid waren als biologen, onderwijzers, economen, journalisten – dit wil zeggen als buitenstaanders van de ruimtelijke ordening, en niet als experts (p. 37). Wat desalniettemin beide groepen verbond, ongeacht hun (on)kunde, was het feit dat zij gevangen waren door een overtuiging dat de stadscentra een betere toekomst behoeften en dat die toekomst kon onderschraagd worden door hoofdzakelijk economische motieven. Zo nam Joop den Uyl (PvdA) na de raadsverkiezingen in 1962 in Amsterdam het wethouderschap Publieke Werken en Stadsontwikkeling onder zijn hoede, en breidde hij dat wethouderschap prompt uit met de portefeuille voor Economische Zaken, Havens en Handelsinrichtingen. Vervolgens liet hij kort na zijn aanstelling als wethouder de volgende gevleugelde woorden optekenen over de stadsvernieuwing van